

MÖVZU: 13
ÖLKƏ İQTİSADİYYATININ
RƏQABƏTQABİLİYYƏTLİLİYİ.(SWOT ANALİZ)

Plan:

- 1.Rəqabət anlayışı,funksiyaları və növləri**
- 2.Azərbaycan iqtisadiyyatının güclü tərəfləri: makro iqtisadi baxımdan, sektorial və regional baxımından, iqtisadi olmayan güclü tərəflər.**
- 3.İqtisadiyyatın zəif tərəfləri: makro iqtisadi baxımdan, sektorial və regional baxımından, iqtisadi olmayan zəif tərəfləri.**
- 4.Təhdidlər: İqtisadi və iqtisadi olmayan təhdidlər. Fərsətlər: İqtisadi və İqtisadi olmayan fərsətlər.**

Sahibkarlar bazarda öz mövqelərini yaxşılaşdırmaq uğrunda rəqabət mübarizəsində vasitə kimi məhsulun keyfiyyəti, qiymət, servis xidməti, təchizat və ödəmə şərtləri, reklam və s. - dən istifadə edirlər. Sahibkarlıq fəaliyyətində rəqabət tənzimləmə, motivləşdirmə, bölgü və nəzarət funksiyalarını yerinə yetirir.

Tənzimləmə funksiyası, sahibkarın rəqabət mübarizəsinə davam gətirmək üçün istehlakçının üstünlük verdiyi məhsulu bazara təklif etməsi zəruriyyəti ilə əlaqədardır. Nəticədə istehsal resursları qiymətin təsiri ilə onlara ən böyük tələbat olan sahələrə istiqamətlənir.

Motivləşdirmə funksiyası onunla bağlıdır ki, rəqabət sahibkar üçün həm şans, həm də risk yaradır. Ən yüksək keyfiyyətli məhsul təklif edən və ya onu ən az xərclə istehsal edən firma mənfəət şəklində qiymətləndirilir. Bu amil texniki tərəqqini stimullaşdırır. Bazarada müştərilərin arzularını və ya öz rəqiblərinin rəqabət üstünlüklərinin dəyişməsinə reaksiya verməyən firma zərər şəklində cəza alır və ya bazardan sıxışdırılıb çıxarılır.

Nəzarət funksiyası ondan ibarətdir ki, rəqabət hər bir firmanın iqtisadi gücünü məhdudlaşdırır və ona nəzarət edir. Eyni zamanda rəqabət alıcıya bir neçə satıcının məhsulundan birini seçməyə imkan yaradır. Rəqabət nə qədər təkmildirsə, qiymət o qədər ədalətli olur.

SWOT analizi, incələnən ölkənin, sektorun, quruluşun, üsulun, prosesin və ya vəziyyətin güclü və zəif tərəflərini müəyyən etməkdə və xarici çevrədən qaynaqlanan imkan və təhlükələri müəyyən etməkdə istifadə edilən bir üsuldur.

SWOT analizi ilə hədəflənən; daxili və xarici təsirləri diqqətə alaraq, ən üst səviyyədə faydalanacaq şəkildə güclü olunan və böyük fərsətlərin yatdığı sahələrə hədəflənib, təhdid və zəif tərəflərin təsirini ən az salacaq plan və strategiyalar inkişaf etdirməkdir.

SWOT analizi, strateji bir plan inkişaf etdirilməsi mərhələsində ya da problem müəyyən etmə və həll axtarılması mərhələlərində istifadə edilir.

Yuxarıda qısa olaraq izah edilən SWOT analizi həm ölkə iqtidarı, həm yerli və xarici investor, həm də ölkə iqtisadiyyatı haqqında ümumi olaraq məlumat sahibi olmaq istəyənlər tərəfindən əhəmiyyət kəsb edir.

Dövrümüzün qlobal rəqabət şəraitində, Azərbaycanda bazar iqtisadiyyatına keçid və iqtisadi inkişafı əldə etmək məqsədi ilə proqramlarla inkişaf siyasətləri və strategiyaları müəyyən edən ölkə iqtidarı üçün bilərəkdən və sisteməlik ana-lizlər edərək, ölkənin potensial qaynaqlarını və imkanlarını ən yaxşı şəkildə istifadə edə bilməsi və yeni strategiyaları inkişaf etdirə bilməsi üçün, SWOT analizi stratejik əhəmiyyətə sahibdir.

Yerli və xarici investor üçün isə, neft sektoru xaricindəki sektorlara investisiya qoya bilmə baxımından, ölkə iqtisadiyyatı haqqında makro iqtisadiyyat, sektoral və iqtisadiyyat xaric sahələrə dair ampirik olmayan bir analiz, stratejik ilk addım olaraq lazımdır.

Yuxarıdakı əhəmiyyət və lazımlılığa sahib olan SWOT üsulu ilə bu hissədə Azərbaycan iqtisadiyyatı analiz ediləcəkdir. Analizdə metod olaraq ölkə iqtisadiyyatının güclü və zəif tərəfləri; makro iqtisadi, sektoral-regional və iqtisadiyyat xaric olaraq, təhdid və fürsətlər isə; iqtisadiyyat və qeyri-iqtisadiyyat olaraq analiz ediləcəkdir.

SWOT analizinə aid güclü və zəif tərəflər, təhdid və fürsətlər əsas başlıqlar olaraq veriləcəkdir. Bu səbəblə aşağıda bəhs olunan SWOT analizində bir tərəf-dən daha əvvəlki hissələrdə edilən makro iqtisadi, regional və sektoral analiz-lərin və dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya səviyyəsinin ümumi bir şəkli çəkilmiş olacaqdır.

Həyata keçirilən analiz sonrasinda ölkə idarəçiləri ilə yerli və xarici investorlara baxan tərəfləriylə xəbərdarlıq edəcəklər.

GÜCLÜ TƏRƏFLƏR. Makro İqtisadi Baxımdan Güclü Tərəflər

- *Başda qiymət sabilliyi olmaqla ümumi olaraq makro iqtisadi baxımdan stabil bir şəraitin mövcud olması:*

Ölkədə müstəqilliyin qazanıldığı ilk illərdə baş verən siyasi, iqtisadi qeyri-stabilliklə yanaşı Ermənistan ilə Yuxarı Qarabağ müharibəsi səbəbiylə 1995 ilinə qədər makro iqtisadi göstəricilərdə qeyri-stabillik müşahidə edilmişdir. Ancaq, ölkədə əldə edilən siyasi sabillik və daha sonra tətbiq edilməyə başlanan iqtisadi siyasətlərlə birlikdə, 1996-cı ildən etibarən iqtisadiyyatda qeyri-stabillik yerini sabilliyə buraxmışdır. Bu səbəblə təxminən 10 ildir ölkədə makro iqtisadi rəqəmlərdə sabitlik mövcuddur.

- *Xarici borcların ÜDM-yə nisbətinin yüksək olmaması:*

Azərbaycanın xarici borc miqdarı 2005-ci ilin əvvəli etibarıyla 1.588 mil-yard ABŞ dollarıdır. Bu miqdar ÜDM-nin 18.6%-nə müvafiq gəlir. Adam başı-na düşən xarici borc miqdarına görə, MDB ölkələri ilə qarşılaşdırıldıqda siyahıda ortalarda qərarlaşır.

- *Valyuta Kursunun stabil olması:*

Azərbaycan 1992-ci ildə "Rubl Regionu"ndan çıxaraq, milli pul vahidi olan manatı tədaviyə çıxarmışdır. İlk mərhələdə rubl ilə birlikdə tədaviyə olan manat 1994-cü ildən etibarən ölkədə tək rəsmi pul vahidi olmuşdur. İdxalın mü-hüm bir hissəsinin rubl ilə aparılması və idxalın edildiyi ölkələrdə, xüsusilə Rusiyada qiymətlərin liberallaşmasına paralel olaraq yüksəlməsi nəticəsində, manat 1993-cü ildə rubl qarşısında dəyər itirməyə başladı. Digər tərəfdən 1993-94-cü illərdə bank sektorunda baş verən böhran və manatın dəyərində aid proqnozların mənfiyyəti manatın digər ölkə pul vahidləri qarşısında da dəyər itirməsinə səbəb oldu.

Ölkədə əldə edilən siyasi və ondan sonra da iqtisadi sabillik ilə birlikdə ölkədə valyuta kursu da stabil bir seyr izləyir.

- *İşsizlik problemi:*

Rəsmi statistika Azərbaycanda işsizlik nisbətinin təqribən 5% olduğunu göstərir.

İşsizlik səviyyəsinin səbəblərindən biri, Qarabağın Ermənilər tərəfindən işğalından sonra təqribən 1 milyon insanın məcburi köçə məruz qalmasıdır. Digər tərəfdən keçid dövründəki müasir istehsal ilə rəqabət gücündə olmayan iş yerlə-rinin bağlanmasıdan sonra işini itirənlər də işsizlər ordusundakı ən önəmli faizi meydana gətirir.

- *İxtisaslı kadrların xarici ölkələrə miqrasiyası:*

İş imkanının kifayət olmaması səbəbiylə təhsilli və ixtisaslı insanlar ölkə xaricinə köçürlər. İxtisaslı və təhsilli insanların böyük əksəriyyəti Rusiya, Türkiyə, İran kimi qonşu ölkələrə tərəf üz tuturlar. Ölkəni bu şəkildə tərk edənlər arasında gənclərin və orta yaşlı insanların daha çox olduğu diqqət çəkir. "Beyin köçü" olaraq ifadə edilə biləcək olan bu prosesin xüsusilə son illərdə daha çox artdığı müşahidə edilir.

Sektoral və Regional Baxımından Güclü Tərəflər

- *Kənd təsərrüfatı və heyvandarlıq sektorunun əlverişli bir iqlim və ərazi tərkibinə sahib olması:*

Subtropik iqlimdən tundra iqliminə qədər uzanan bir zolaqda Azərbaycanda yer üzündə mövcud olan 11 iqlimdən 9-tipi mövcuddur. Bu müxtəliflik bir mövsümdə birdən çox məhsul əldə etməyə və fərqli məhsulları istehsal etməyə imkan verir. Ölkə ərazisinin 53%-i kənd təsərrüfatına yararlıdır.

İqlim və ərazi forması heyvandarlıqla məşğul olmağa da əlverişlidir.

- *Qida sənayesi üçün mühüm xammal olaraq kənd təsərrüfatı və heyvandarlıq məhsulları istehsalına imkan olması:*

Kənd təsərrüfatına əlverişli iqlim və ərazi formasına sahib olması, təbii olaraq ölkədə qida sənayesinin inkişaf etməsi üçün lazımi xammala ən uyğun şərtlərin, bu isə qida sənayesinə sərmayə qoymağı cazib qılan ən əhəmiyyətli ünsürün var olduğu deməkdir. Qida sənayesinə sadəcə ölkə daxili deyil, Asiya və Qafqaza xitab edəcək bir həcmdə investisiya qoyulması mümkündür.

- Turizmin inkişafına əlverişli ekoloji bir formaya, təbii, tarixi və mədəni zənginliklərə sahib olması:

Turizm sektorunun inkişaf etməsi üçün lazımi iqlim, təbii gözəlliklər, tarixi və arxeoloji əsər potensialına sahib olan Azərbaycanda, əlverişli iqlim şərtləri, Xəzər dənizinin sahilləri, fərqli regionlardakı meşə sahələri və müalicə məqsə-diylə faydalana bilinəcək potensialdakı qaynaq suları diqqət çəkir.

- Güclü bir neft və təbii qaz sektorunun varlığı:

Xəzərdə kəşf edilən neft və təbii qaz rezervləri ilə birlikdə ölkə dünyada neft və təbii qaz ixrac potensialına sahib olmasıyla diqqət çəkməyə başlamışdır. 2005-ci ilə qədər qoyulan sərmayənin mühüm bir hissəsi enerji qaynaqları istehsalına xərclənmişdir. Sektora qoyulacaq olan ümumi sərmayə miqdarı isə təqribən 55-60 milyard dollar olacaqdır.

2005-ci ildə neftin, 2006-cı ildə isə təbii qazın ixracı ilə birlikdə enerji qaynaqlarından böyük miqdarlarda gəlir əldə edilməyə başlanılmışdır.

- Neft-kimya sənayesinin inkişaf etməsi üçün lazımi xammalın və informa-siya yığımının ölkədə kifayət səviyyədə olması.

Neftə bağlı bir iqtisadiyyata sahib olması səbəbiylə sənaye sektorunun təməlini kimya, neft-kimya, təchizat, emalat sektoru təşkil edir. Müstəqillikdən sonra neft və təbii qaz hasilatına bağlı imzalanan müqavilələrdən sonra sənaye sektorunda sərmayələrin daha çox neft-kimya sahəsində üstünlük təşkil etməyə başladığı görülür. 2005-ci ildən etibarən neft və təbii qaz hasilatında önəmli bir miqdara çatacaq ölkədə, bu vəziyyət bu sahənin inkişaf etməsinə bir sözlə bu sahəyə sərmayə qoymağa imkan verir.

- Nəqliyyat və rabitə sektorlarının inkişaf potensialı:

Keçid prosesində nəqliyyat və rabitə infrastrukturunun yenidən qurulması səbəbiylə, sektorlar mühüm investisiyalar qoymağa imkan verən inkişaf potensialına sahibdir.

- Dövlət təşviq siyasətinin mövcud olması:

Başda 2004-2008-ci illəri əhatə edən regional inkişaf planı olmaqla, müxtəlif dövlət proqramları ilə qeyri-neft sektorlarının və Bakıdan başqa digər re-gionların inkişaf etməsi üçün lazımi təşviq siyasəti, vergidən azad olmalar və dövlət dəstəyi mövcuddur.

- Maliyyə sektorunun inkişaf potensialı:

Neft gəlirlərinin ölkəyə daxil olması ilə birlikdə, maliyyə sektorun sürətlə inkişaf edəcək bir potensiala sahib olacaq. Sektorun neft gəlirlərinin ölkəyə daxil olmasına bağlı önəmli hazırlıqlar gördüyü diqqət çəkir. Ölkə regionda ən mühüm bir maliyyə mərkəzi ola biləcək vəziyyətdədir.

- *İnşaat sektoru və inşaat materialları istehsalı üçün inkişaf potensialı:*

Yenidən dirçəliş prosesində inşaat sektoru da mühüm bir inkişaf potensialına sahibdir. Xüsusilə son iki ildə Bakıda mühüm canlanmanın görüldüyü inşaat sektoru həm Bakıda, həm də digər şəhərlərdə ciddi bir inkişaf potensialına sahibdir. Bu səbəblə də inşaatla birlikdə inşaat materialları istehsalına dair də sərmayə qoymağa əlverişli bir potensialın olması diqqət çəkir.

- *Xəzərin balıqçılıq və kürü istehsalına əlverişli olması:*

Xəzər dənizi dünya həcmində əhəmiyyət kəsb edən neft və təbii qaz rezervləri ilə yanaşı, keyfiyyətli və zəngin balıq ehtiyatına da sahibdir. Xəzər, ən qiymətli balıq növü olan Mərsin (Nərə) balığının ana vətəni olaraq qəbul edilir.

Nərə balığı eyni zamanda kürü əldə edilən balıq növüdür. Xəzərdə, xüsusilə Nərə balığı istehsalı və bu balığın məhsulü olan qara kürü istehsalı əhəmiyyətli bir iqtisadi gəlir olaraq qarşımıza çıxır. Qara kürünün 80-90%-nin Xəzərdən əldə edildiyi də diqqətə alındıqda balıqçılıq sektorunun da inkişafa əlverişli və güclü bir potensiala sahib olduğunu görürük.

İqtisadi Olmayan Güclü Tərəflər

- *Əhəlinin təhsil səviyyəsi:*

Hər nə qədər iqtisadi vəziyyətdəki geriləmə ilə birlikdə şərtlərin çətinləşməsinə baxmayaraq, Sovet adətinin davamı olaraq insanların təhsilə qarşı maraq göstərdikləri müşahidə edilir. Ölkədə oxuyan-yazan faizi 98% və lisey-ali təhsilli əhali nisbəti təqribən 60%.

Təhsilli əhali qoyulacaq olan sərmayələrdə lazımı kadrların praktik və ixtisas bilikləri qısa zamanda xidmət daxili təhsillə həll olunmasına da imkan verir.

- *Siyasi sabilliyin və iradənin olması:*

Hər bir ölkədə, iqtisadi inkişaf üçün ilk əvvəl siyasi sabillik və bu sabilliyi davam etdirəcək bir iradənin idarəçilərdə olması lazımdır. Siyasi sabillik, yeri-dilən iqtisadi proqramın axsaqlıqlara məruz qalmayacağının bir göstəricisi olaraq bazarlara zəmanət verir.

Azərbaycanda Heydər Əliyevin iqtidara gəlməsindən sonra əldə edilən siyasi sabillik və mövcud olan siyasi sabilliyin davamı üçün lazımi iradə baxımından narahat edici qeyri-müəyyənliklər İlham Əliyevin prezident seçilməsi ilə minimum səviyyəyə salınaraq yaxşılığa doğru addım atılmışdır.

ZƏİF TƏRƏFLƏR

Makro İqtisadi Baxımından Zəif Tərəflər

- *İşsizlik problemi:*

Rəsmi statistika Azərbaycanda işsizlik nisbətinin təqribən 1.5% olduğunu ifadə etməsinin müqabilində, beynəlxalq təşkilatların verdiyi məlumatlara, aparılan fərqli hesablamalara və mütəxəssislərin fikrinə görə bu nisbət 16-25% arasındadır. Bu da o deməkdir ki, ölkədə işsizlik faizi yüksəkdir.

İşsizlik səviyyəsinin səbəblərindən biri, Qarabağın Ermənilər tərəfindən işğalından sonra təqribən 1 milyon insanın məcburi köçə məruz qalmasıdır. Di-gər tərəfdən keçid dövründəki müasir istehsal ilə rəqabət gücündə olmayan iş yerlərinin bağlanmasıdan sonra işini itirənlər də işsizlər ordusundakı ən önəmli faizi meydana gətirir.

- *İxtisaslı kadrların xarici ölkələrə miqrasiyası:*

İş imkanının kifayət olmaması səbəbiylə təhsilli və ixtisaslı insanlar ölkə xaricinə köçürlər. İxtisaslı və təhsilli insanların böyük əksəriyyəti Rusiya, Türkiyə, İran kimi qonşu ölkələrə tərəf üz tuturlar. Ölkəni bu şəkildə tərk edənlər arasında gənclərin və orta yaşlı insanların daha çox olduğu diqqət çəkir. "Beyin köçü" olaraq ifadə edilə biləcək olan bu prosesin xüsusilə son illərdə daha çox artdığı müşahidə edilir.

- *Böyük müəssisələrin özəlləşdirmə zamanın yavaş işləməsi:*

Ölkədə 2000-ci ildə başlayan ikinci özəlləşdirmə proqramı ilə başda rabitə, nəqliyyat, kimya və enerji sektoru olmaqla, orta və böyük həcmli müəssisələrin özəlləşdirilməsi planlanmışdır. Ancaq, plan çərçivəsindəki böyük həcmli müəssisələrin özəlləşdirmə prosesinin yavaş işlədiyi görülür.

İxracın və dövlət büdcəsinin neft gəlirlərindən asılı olmağı:

Neft və neft gəlirlərinin ixracdakı payı təqribən 90%-dir. Digər tərəfdən büdcə gəlirlərinin isə 50%-i neft və neft ilə bağlı sahələrdən əldə edilir. Beləliklə, büdcənin neft gəlirlərindən, neft gəlirlərinin isə dünya bazarlarındakı konjonktüradan asılı olması Azərbaycanı "Hollandiya Xəstəliyi" təhlükəsi ilə qarşı qarşıya gətirmişdir.

- *Gömrüklərdə ortaya çıxan problemlər:*

Gömrüklərdə ortaya çıxan problemlər və qarşılaşılan çətinliklər xarici ticarətə, həyata keçirilən xarici ticarətin də sağlam bir şəkildə aparılmasına əngəl olur.

- *Gəlir səviyyəsinin aşağı, gəlir bölgüsünün qeyri-bərabər olması:*

Adam başına gəlir səviyyəsi hər keçən il yüksəlməklə birlikdə, orta səviyyədədir. 2009-cü ildə adam başına UDM 5400 dollar olmuşdur. Bu isə insanların alım gücünün orta olması deməkdir.

Digər tərəfdən gəlir bölgüsündə də ədalətsizlik mövcuddur. Xüsusilə, neft və neftə bağlı sektorlarda işləyənlərin iqtisadi vəziyyətləri çox yaxşı ikən, digər sektorlarda işləyənlərin gəlir səviyyəsi çox aşağıdır. Bu isə müəyyən nisbətə əhalini lüks istehlaka istiqamətləndirir. Ölkədə orta təbəqənin hələ yaranmadığı görülür.

- *Monopoliya və haqsız rəqabət mühitinin olması:*

Ölkədə sahibkarların qarşılaşdığı əsas problemlərdən biri də monopoliyanın olması ya da haqsız rəqabət mühitinin olmasıdır. Müəyyən sahələrdə monopoliyanın olması özəl sahibkarlığın inkişafını və ehtiyatların səmərəli istifadəsini əngəlləyir. Monopoliyanın olması qiymətlərin tez-tez xaotik şəkildə artmasına da səbəb olur.

- *Valyuta kursunda dalgalanma ehtimalı səbəbiylə yerli pul vahidinə hiss edilən inamın azlığı.*

Müstəqilliyin ilk illərində baş verən siyasi və iqtisadi böhranlar mühitində ortaya çıxan inflyasiya və devalüasiyalarla insanların yerli pul vahidinə qarşı inancı yaranmamışdır.

- *Kölgə iqtisadiyyatı:*

Ölkədə kölgə iqtisadiyyatının ÜDM-yə nisbəti yüksəkdir. Hətta Azərbaycan, MDB dövlətləri ilə müqayisədə korrupsiyanın səviyyəsinə görə olduğu kimi kölgə iqtisadiyyatının da həcminə görə ilk sıralarda qərarlaşıb.

Rəsmi məlumatlara görə kölgə iqtisadiyyatı ÜDM-nin 18-20%-nə uyğun gəlir. Ancaq, edilən bəzi dəyərləndirmələrdə, kölgə iqtisadiyyatının qeydiyyatdan alınan iqtisadi fəaliyyətlərdən daha böyük olduğu hesablanır. Dünya Bankı mütəxəssislərinə görə kölgə iqtisadiyyatının hacmi ÜDM-nin 60%-indən çoxdur. ÜDM-nin 60%-i qeydiyyatdan keçməmiş hissə olaraq qəbul edildikdə bu miqdar 5 milyard dollara müvafiq gəlir. Bəzi mütəxəssislər bu nisbətə 80% olduğunu iddia edirlər. Rəqəmlər fərqli olmaqla birlikdə əsasən kölgə iqtisadi fəaliyyətlərin yüksək olduğu görülür.

Sektoral və Regional Baxımından Zəif Tərəflər

- *İnfrastruktur çatışmamazlığı və köhnə texnologiya:*

Kənd təsərrüfatı və həyvandarlıq üçün lazım olan sulama v.b. *infrastruktur* azdır. Digər tərəfdən kənd təsərrüfatı və həyvandarlıq üçün lazım olan texnologiya həm köhnə həm də azdır.

Turizm sektoru üçün də lazımi yol, nəqliyyat vasitələri və gecələmə kompleksləri həm az, həm də köhnədir.

Sənaye sektoruna dair infrastrukturun da az və köhnə texnologiyaya sahib olduğu görülür. Bu da dövrümüz müasir texnologiyası ilə həm ucuz, həm də keyfiyyətli olaraq istehsal edilən dünya bazarında istehsal etməyə imkan vermir.

- *Neft və təbii qaz hasilatından asılı bir iqtisadi struktur səbəbi ilə digər sektorların diqqətdən uzaq qalması:*

Müstəqillik sonrasında daha çox neft və təbii qaz hasilatına bağlı olaraq enerji sektoru xarici və yerli sərmayədarlar tərəfindən diqqət mərkəzində olmuşdur. Bundan əlavə ixtisaslı kadrlar da daha çox bu sektorda iş tapmağa çalışmışdır. Həm

sərmayə, həm də ixtisaslı kadrların tək bir sektora istiqamət-lənməsi nəticəsində digər sektorlarda istənilən ciddi bir inkişaf olmamışdır.

- *Maliyyə sektorunun mümkün qədər inkişaf etməmiş olması:*

Müstəqilliyin ilk illərində baş verən bank böhranlarından sonra maliyyə sektorunun mərkəzində qərarlaşan bank sektoru hələ inkişaf etməmişdir.

Böyük həcmli müəssisələrin özəlləşdirməsinin baş verməməsi daşınan qiymətlər bazarının inkişaf etməməsinə ən mühüm təsiri göstərmişdir.

Gəlir səviyyəsinin aşağı olması isə sığorta sektorunun inkişaf etməsinə ən-gəl olmuşdur.

- *Hollandiya Xəstəliyi təhlükəsi:*

İxrac, xarici sərmayələrin neft və təbii qaz hasilatına istiqamətlənməsi, ixracın neft və təbii qaz üstünlüklü olması, büdcə gəlirlərinin yenə neft və təbii qaz-dan asılı olması səbəbiylə sektoral baxımdan iqtisadiyyatın neft və təbii qazdan asılı olduğu görülür. 2006-cı ildən etibarən isə neft ixracındakı artımla birlikdə bu asılılıq daha da artacaqdır.

- *Sektoral monopoliyanın olması:*

Monopoliyanın bəzi sektorlarda mövcud olması, həmn sektorlarda istehsal edilən məhsulun keyfiyyətinə, qiymətinə mənfi təsir edir və istehsal qaynaqlarının səmərəli istifadəsinə mane olur.

- *Regional inkişafda qeyri-bərabərlik:*

Digər tərəfdən iqtisadi müəssisələrin daha çox Bakı və ətrafında cəmləşmiş olması və vergi gəlirlərinin Bakı və ətrafından əldə edilməsi səbəbiylə də ölkə regional olaraq Bakı və ətrafına asılılıq göstərən bir iqtisadi struktura sahibdir.

İqtisadi Olmayan Zəif Tərəflər

- *Regionlar arası nəqliyyat əngəli:*

Erməni işğalından sonra, Naxçıvan ilə ölkənin digər regionları arasında əlaqəyə imkan verən 130 km-lik dəmir yolu işğal edilmişdir. Yuxarı Qarabağ torpaqlarının Ermənilər tərəfindən işğal edilmiş olması səbəbiylə, Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Azərbaycanın digər regionları arasında avtomobil və dəmir yolu nəqliyyatı mövcud deyildir.

Dövrümüzdə Naxçıvana sənişin və yük nəqliyyatı imkanı ancaq İran ərazisindən mümkündür. Nəqliyyatdakı bu çətinlik dövlət büdcəsində ildə 2.5 milyon dollar itkiyə səbəb olur. Yenə bu nəqliyyat problemini həll etmək məqsədiylə Bakı-Naxçıvan hava yolu nəqliyyatına qoyulan transfer xərclərinin də dövlət büdcəsinə gətirdiyi əlavə yük təqribən ildə 10 milyon dollar təşkil edir.

- *Fikir dəyişikliyi:*

Sovet rejimindən, sərbəst bazar iqtisadiyyatına və demokratiyaya keçid prosesində fikir dəyişikliyi hələ baş verməmiş, daha doğrusu tamamlanmamışdır. Sovet sisteminə bənzər bir nəzər nöqtəsiylə problemlər dəyərləndirilir və həll edilir. Bu

isə, iqtisadi baxımdan bazar iqtisadiyyatının ölkədə yerləşməsinə gecikdirir. Əlbətdə ki fikir dəyişikliyi bir prosesdir, vaxta ehtiyacı vardır.

TƏHDİDLƏR. İqtisadi Təhdidlər

- *Neft qiymətlərindəki dalğalanmalar:*

Neft qiymətlərindəki dalğalanma iqtisadi baxımdan ən əsas təhdidlərdir. Hər nə qədər son illərdə qiymətlərdə yüksəlmə baş verirsə də, azalma təhlükəsi də mövcuddur. Qiymətlərdəki gözlənilməyən azalma ölkənin gəlirlərində mü-hüm problemlərə səbəb ola biləcəkdir.

Əslində qiymətlərin yüksək olması da iqtisadi performans zəifliyinə səbəb olaraq, qeyri-neft sektorlarının inkişafı üçün lazımi diqqətin verilməməsinə də səbəb ola bilər.

İqtisadi Olmayan Təhdidlər

- *Yuxarı Qarabağ probleminin davam etməsi:*

Yuxarı Qarabağ hələ Erməni işğalından azad edilməmişdir. Bu regiona yaxın sərhədlərdə müəyyən vaxtlarda münaqişələr də olur. Problemin dialoq ilə həll edilməməsi halında güc istifadə edərək işğal edilən torpaqların alınması qərarlılığı, ölkənin bir müharibə ilə qarşı qarşıya olması deməkdir. Bu problem xarici sərmayədar baxımından, xüsusilə qeyri-neft sektorlarına sərmayə qoy-maqda yayındırıcı bir təsirə səbəb olur.

2004-cü ilə qədər qoyulan 22 milyard dollarlıq sərmayənin 80%-i xarici investisiyadır. Xarici investisiyalardan birbaşa investisiyaların isə sadəcə 27%-i qeyri-neft sektorlarına istiqamətlənmişdir. Yerli sahibkarların da qeyri-neft sektorlarına ciddi şəkildə investisiya qoymadığı görülür. 2007 cı ildən etibarən yerli sərmayənin xarici sərmayəni üstələdiyi görülməkdədir.

- *Sərhəd ölkələrin vəziyyəti:*

Digər sərhəd dövlətlərindən; Gürcüstanda müəyyən vaxtlarda baş verən siyasi və sosial problemlər, Rusiya ilə sərhəddə olan Dağıstan Muxtar Respub-likasında Çeçenistan problemi səbəbiylə müəyyən vaxtlarda baş verən hadisələr və İranın siyasi strukturu səbəbi ilə xarici dünya ilə həssas əlaqə içərisində olması xarici və yerli sərmayədarlar üçün mənfi təsir göstərir. Azərbaycana qoyulacaq investisiya, xüsusilə böyük həcmli investisiyalar, sadəcə ölkə daxili bazar potensialı diqqətə alınaraq həyata keçirilmək istənilməyəcəkdir. İnvestor regiondakı digər ölkələri də diqqətə alaraq investisiya qoymaq istəyəcəkdir. Azərbaycanın sərhəd ölkələrində müəyyən vaxtlarda baş verən hadisələr sərhəddə problemlərə səbəb olur, xarici ticarətə mənfi şəkildə təsir edir. Və ya həssas əlaqələr içərisində olunması isə xarici ticarətə mənfi təsir etdiyindən xarici sərmayədara yenə mənfi şəkildə təsir göstərəcəkdir.

- *Xəzərin status problemi:*

Xəzər dənizinin statusunun müəyyən edilməməsindən qaynaqlanan problemlər də ölkə iqtisadiyyatının inkişafına mənfi təsir göstərir. Bəzi neft yataqlarının mübahisəli olması səbəbiylə, neft şirkətləri həmin yataqlarda neft hasil etmək istəmirlər.

Neft və təbii qaz ehtiyatlarıyla yanaşı çox mühüm balıq və kürü potensialına sahib olan Xəzərin bu iqtisadi imkanlardan da faydalı şəkildə istifadə edilmir.

Digər tərəfdən Xəzərdə çevrə çirkliliyi problemi də zərərli xarici təsir olaraq iqtisadiyyata mənfi təsir göstərir.

Status problemi Xəzərdə dəniz nəqliyyatının inkişaf etməsinə də əngəl olur.

- *Dəniz və okeana çıxışının olmaması:*

Ölkənin dəniz və okeana çıxışının olmaması isə qitələrarası nəqliyyatda də-niz yolu nəqliyyatından faydalana bilməməsinə səbəb olur.

FÜRSƏTLƏR. İqtisadi Fərsətlər

- *Dünya iqtisadiyyatına integrasiya səviyyəsi:*

Qloballaşma prosesinə sürətlə uyğunlaşaraq, region ölkələri ilə müqayisədə, dünya iqtisadiyyatına integrasiyada xarici ticarət, xarici investisiyalar, beynəlxalq iqtisadi təşkilatlarla əlaqələr, regional ittifaqlara qoşulma baxımından gəl-di-yi yerin daha yüksək olduğu görülür.

Xarici iqtisadi əlaqələrdə ölkənin coğrafi baxımdan əlverişli olması, böyük enerji kompleksləri, neft və neft ekipmanları sənayesi, kimya, elektronika və şərabçılıq sənayesi, nəqliyyat infrastrukturunu və xammal ehtiyatlarının zənginliyi, istehsalın kifayət qədər olmaması, ucuz əmək kimi faktorlar təməl təsir edici ünsürlər olmuşdur.

Xarici ticarətdə 130-dən çox ölkə ilə iqtisadi münasibətə girən Azərbaycan bir çox beynəlxalq və bəzi regional təşkilatların üzvüdür.

İmzalanan neft müqavilələri, neft müqavilələrinə dəstək verən ölkələr, ölkələrə aid neft şirkətləri və qoyulan investisiyaların vermiş olduğu inam mühiti də ölkədə mövcuddur.

- *Sərbəst bazara keçiddə regiondakı ölkələrə görə daha irəlində olması.*

Sərbəst bazar iqtisadiyyatına keçid prosesində, regionda müstəqilliyini əldə edən yeni respublikalarla müqayisə edildikdə, hüquqi və nəzəri infrastrukturunu reallaşdırmaqda daha irəlində gedir.

- *Müstəqillik əldə edən ölkələr arasında ən çox xarici investisiyanın qoyulduğu ölkə olması:*

Regionda müstəqilliyini əldə edən digər ölkələr ilə müqayisə edildikdə ən çox xarici investisiyanın Azərbaycana qoyulduğu görülür. Bu isə neft hasilatına başlanmasından sonrakı prosesdə, digər sektorlara investisiya qoyulmasında, investor üçün müsbət bir göstərici olacaqdır.

- *Neft və təbii qaz ixracatçısı ölkələr arasında qərarlaşması:*

Neft yataqlarının kəşfindən sonra görülən işlərlə, 2005-ci ildən etibarən neftin, 2006-cı ildən etibarən isə təbii qaz ixrac edən ölkələr arasında qərarla-şacaq olması, ölkəyə xarici investisiyanı çəkmək və dünya iqtisadiyyatına in-teqrasiya etmək baxımından ən mühüm fürsətlərdən biridir.

İqtisadi Olmayan Fırsətlər

- *Tarixi keçid və ticari yollar üzərində olması:*

Coğrafi mövqeyi ilə Azərbaycan, iki qitəni və üç dəniz hövzəsini bir-birinə bağlayan Yeni İpək Yolu kimi çox mühüm tarixi və ticari yolların keçid güzərgahında yerləşir.

Əsrlər boyu şərqin zənginliklərini qərbə daşıyan karvanların keçdiyi, beş Türk respublikasıyla yanaşı, Tacikistan, Gürcüstan və Ermənistanı da əhatə edən, Qaradənizdən Çinə tarixi İpək Yolunun XXI əsrə bir rabitə, nəqliyyat və enerji dəhlizi olaraq daşınmasını məsləhət görən və 1998-ci ildə Bakıda imza-lanan müqavilə ilə Azərbaycan qlobal iqtisadi münasibətlər zəncirinə yeni bir halqa əlavə etmişdir.

- *Region ölkələri arasında demokratiyaya keçiddə gəldiyi məsafə:*

Regionda müstəqilliyini əldə edən digər ölkələr arasında demokratiyaya keçiddə daha irəlində gedir. Bu xüsusiyyət, region bazarına dair investisiyaların Azərbaycana qoyulmasına imkan verir.

- *Region ölkələri arasında stabil və daha demokratik bir iqtidarın olması:*

Ümummili Liderimiz Heydər Əliyevin iqtidara gəlməsindən sonra ölkədə əldə edilən siyasi sabillik və iqtidarın demokratik tutumu digər region ölkələ-rinə görə sərmayədarın Azərbaycanı seçməsinə təsir edir.Bu sabillik Prezident İlham Əliyevin hakimiyyəti dövründə daha da intensivləşmişdir.

- *Stratejik mövqeyi:*

Asiya ölkələrinin Avropaya keçid dəhlizində olması yanaşı İrana və Rusi-yaya sərhəd olması səbəbiylə də stratejik mövqeyi etibarıyla ABŞ və Avropa ölkələri üçün əhəmiyyət daşıyır.

TƏKLİFLƏR

Yuxarıda SWOT analizi çərçivəsində Azərbaycan iqtisadiyyatının ölkə iqtisadiyyatı baxımından daxili imkanlarına baxan tərəfləriylə güclü və zəif tərəf-ləriylə yanaşı xarici dünyaya baxan tərəfləriylə fürsət və təhdidlər əsas xətlə-riylə sıralanmışdır.

Xarici və yerli investorların qoyacaqları investisiyalara dair verəcəkləri qə-rarlar baxımından ilk stratejik addımı, ölkə iqtisadiyyatının ölkə daxili güclü və zəif tərəfləri və ölkə xaricinə baxan tərəfləriylə fürsət və təhdidləri diqqətə alaraq atmaları uyğun olacaqdır. Güclü tərəflərin fürsətlərlə uyğunlaşan sahələrə investisiya qoyulmasının planlanması düzgün olacaqdır. İnvestorlar ancaq bu

adımdan sonra verəcəkləri qərar çərçivəsində alt sektor, məhsul və region həc-mində qərar vermələri mümkün olacaqdır. İlk addımdan sonra hüquqi və dip-lomatik dəstək və inamla yanaşı fərdi münasibətlərin vacibliliyinə də əlavə diqqət çəkmək lazımdır.

Yuxarıdakı analizdə diqqət çəkilən güclü və zəif tərəflər ölkənin iqtisadi inkişafında hansı sektorlara və nə şəkildə, ölkənin fürsət və təhdidləri isə həm iqtisadi inkişaf, həm də dünya iqtisadiyyatına integrasiya baxımından siyasi iradə tərəfindən alınacaq qərarlar, həyata keçiriləcək proqramlar, müəyyən-ləşəcək layihələr üçün də əhəmiyyət kəsb edir.

Ölkə iqtidarı güclü tərəflərlə fürsətlərin uyğunlaşdıracaq, bir başqa ifadəylə iqtisadiyyatın güclü tərəflərini fürsətlərdən faydalanacaq şəkildə istifadə edə-cək qərarlar almalı və tətbiq etməlidir. Digər tərəfdən zəif tərəfləri güclü tərəf-lərə çevirəcək, təhdidlərin güclü tərəflərlə bütünləşdirilə biləcək fürsətlərə çev-riləcəyi stratejik qərar və siyasətlər almalıdır.

Ölkə iqtidarının lazımı investisiya mühitinin yaradılmasında daha realist, qərarlı və inam verici addımları atması, təşviq etməsi, investisiya mühitinə mənfə şəkildə təsir edən zəif tərəfləri və təhdid edən üsurləri aradan qaldırıcı iqtisadi, siyasi və sosial siyasətlər müəyyən etməsi və daha da əhəmiyyətli müəyyən-ləşdirdiyi siyasətlər çərçivəsində praktiki addımlar atması vacibdir.

XARİCİ BORC

01 yanvar 2016-cı il tarixinə Azərbaycan Respublikasının xarici dövlət borcu 6,894.3 milyon ABŞ dolları (10,751.0 milyon manat), xarici dövlət borcunun Ümumi Daxili Məhsul (ÜDM) olan nisbəti 19.8 faiz təşkil etmişdir. Borca hökumətin birbaşa öhdəlikləri və dövlət zəmanətilə cəlb edilmiş kreditlər üzrə şərti öhdəliklər daxil edilmişdir.

Borc vəsaitlərinin 58.6 faizi hesabat dövründən sonra 10 ilə qədər olan müddətdə, 32.9 faizi 10 ildən 20 ilə qədər olan müddətdə, 8.5 faizi isə 20 ildən yuxarı olan müddətdə kreditlərə qaytarılmalıdır.

- *Xarici borcların ÜDM-yə nisbətinin yüksək olmaması:*

01 iyul 2021-ci il tarixi vəziyyətinə əməkdaşlıq etdiyimiz müxtəlif beynəlxalq maliyyə-kredit qurumları və xarici banklarla imzalanmış kredit sazişləri çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının birbaşa xarici dövlət borcu 7.839,0 milyon ABŞ dolları və ya 2021-ci il üzrə Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) 16,6 faizini, dövlət müəssisələri tərəfindən cəlb edilmiş xarici borclara verilmiş dövlət zəmanət-ləri üzrə şərti öhdəliklər isə 764,4 milyon ABŞ dolları və ya ÜDM-in 1,6 faizini təşkil etməklə, ümumilikdə xarici dövlət borcu 8.603.4 milyon ABŞ dolları (14.625,7 milyon manat) və ya ÜDM-in 18,2 faizini təşkil etmişdir. Xarici dövlət borcu beynəlxalq maliyyə institutlarından infrastruktur layihələri və

maliyyələşmə proq-ramları üçün cəlb edilmiş kreditlərdən, həmçinin beynəlxalq maliyyə bazarların- da yerləşdirilmiş dövlət qiymətli kağızlardan ibarətdir. 01 iyul 2021-ci il tarixinə birbaşa daxili dövlət borcu 2.495,2 milyon manat və ya ÜDM-in 3,1 faizini, dövlət zəmanəti ilə cəlb edilmiş daxili kreditlər üzrə şərti öhdəliklər isə 231,1 milyon manat və ya ÜDM-in 0,3 faizini təşkil etməklə, daxili dövlət borcu 2.726,3 milyon manat və ya ÜDM-in 3,4 faizini təşkil etmişdir. 0.6 faiz, Səudiyyə rialı – 0.4 faiz, Küveyt dinarı – 0.2 faiz.

2023-cü ildə Azərbaycan Respublikasının xarici ticarət əlaqələri

Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsindən verilən məlumata əsasən 2023-cü ildə Azərbaycanın ixracı 11 faiz azalıb, dövlət sektorunun idxalı təxminən 300 milyon dollar, özəl sektor üzrə idxal 12.4 milyard dollara yüksəlib. *Bu dövr ərzində Azərbaycan Respublikası 165 ölkə ilə ticarət sahəsində qarşılıqlı əməkdaşlıq etmiş və xarici ticarət saldosu müsbət 2 204 milyon ABŞ dolları olmuşdur.*

Sənayenin inkişafı

2023-cü ilin yanvar ayında Azərbaycan Respublikasının hüquqi və fiziki şəxsləri dünyanın 136 ölkəsindəki tərəfdaşları ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirmiş, 73 ölkəyə məhsul ixrac olunmuş, 132 ölkədən idxal olunmuşdur. Gömrük orqanlarında qeydiyyatı aparılmış, lakin gömrük rəsmiləşdirilməsi tam başa çatdırılmamış ixrac olunan xam neft və təbii qazın statistik qiymətləndirilmiş dəyəri nəzərə alınmaqla 2023-cü ilin yanvar ayında ölkənin xarici ticarət dövriyyəsi 4591,4 milyon ABŞ dolları təşkil etmişdir. Ticarət dövriyyəsinin 3178,7 milyon dollarını və ya 69,2 faizini ölkədən ixrac olunmuş məhsulların, 1412,7 milyon dollarını (30,8 faizini) isə idxal məhsullarının dəyəri təşkil etmiş, nəticədə 1766,0 milyon dollar məbləğində müsbət saldo yaranmışdır. 2022-ci ilin yanvar ayı ilə müqayisədə xarici ticarət dövriyyəsi faktiki qiymətlərlə 15,6 faiz, real ifadədə 3,9 faiz, o cümlədən idxal 18,7 faiz artmış, ixrac isə 1,0 faiz azalmışdır.

	GÜCLÜ TƏRƏFLƏR	ZƏİF TƏRƏFLƏR
	Makro iqtisadi - Ölkədə qiymətlərin stabilliyi və ümumi olaraq makro iqtisadi stabilizasiyanın mövcudluğu. - Xarici borcların ÜDM-dəki payının azlığı (17.3%). - Ucuz kadr potensialı. Sektoral və Regional - Kənd Təsərrüfatı və heyvandarlıq sahələrində əlverişli təbii iqlim və münbit coğrafi mövqeyinə sahib olması. - Turizmin inkişafına əlverişli təbii, tarixi və mədəni sərvətlərə sahib olması.	Makro iqtisadi - İşsizlik problemi. - Təhsilli və keyfiyyətli əməyin ölkə xaricinə köçü. - İri dövlət müəssisələrinin özəlləşdirmə prosesinin yavaş getməsi. - Bürokrasiya və inhisarçılıq meyilləri. - İxracın və dövlət büdcəsinin neft gəlirlərindən asılı olması. - Gəlir səviyyəsinin aşağı, gəlir bölgüsünün qeyri-mütənasib olması.
D		
A	- Ərzaq sənayesi üçün lazım olan xammal olaraq aqrar və heyvandarlıq məhsullarının istehsalına münbit şəraitin olması.	- Valyuta kursunda dalğalanma müşahidə olunma ehtimalıyla yerli valyutaya olan inamın azlığı. - Monopoliya və haqsız rəqəbat zəmininin olması.
X	- Güclü bir neft və təbii qaz sektorunun mövcud olması.	- makroiqtisadi siyasətin protsikliki olması
İ	- Neft-kimya sənayesinin inkişafı üçün lazımı xammalların və məlumat və kadr bazasının ölkədə lazımı səviyyədə olması.	- iqtisadiyyatın və ixracın zəif şaxələndirilməsi ölkə iqtisadiyyatının neft-qaz gəlirlərindən asılılığı
L	- Hökumətin iqtisadi inkişafı təşviq siyasətinin mövcud olması.	- dövlət müəssisələrində və özəl sektorda korporativ idarəetmənin yetərli səviyyədə olmaması
İ	- Nəqliyyat və kommunikasiya sektorlarının inkişaf potensialı. - Maliyyə və bank sektorunun inkişaf potensialı. - Tikinti sektoru və inşaat materialları istehsalı üçün inkişaf potensialı. - Xəzər dənizinin balıqçılıq və kürü istehsalında əlverişli mövqeyi. İqtisadi Olmayan - Əhəlinin təhsil səviyyəsi. - Siyasi stabilliyin və iradənin mövcudluğu.	- birbaşa xarici investisiyaların əsasən neft-qaz sektoruna yönəldilməsi - xarici şokları absorbsiya imkanlarının zəif olması - investisiya qoyuluşlarında dövlətin payının böyük olması, özəl təşəbbüsçülüğün zəif dinamikası - ixracın əsasən xammal yönümlü olması istehsal sahələrində idxaldan asılılıq - qeyri-rəsmi məşğulluq səviyyəsinin yüksək olması - insan kapitalının inkişafı üzrə zəif global mövqe - xidmət ixracının təşviqinin zəif olması
	- "Bir pəncərə" prinsipi ilə rüşvətə və korrupsiyaya qarşı aparılan mübarizə - strateji cəhətdən əhəmiyyətli coğrafi mövqe - ictimai-siyasi sabitlik - sosial sahələrin daim dövlətin diqqət mərkəzində olması - vətəndaşlara dövlət xidmətlərinin göstərilməsi sahəsində effektivlik və şəffaflığın artırılması ("ASAN Xidmət" mərkəzləri) - sahibkarlığın inkişafına, ixracın stimullaşdırılmasına, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə və əlverişli investisiya mühitinin yaradılmasına dövlət dəstəyi - əhəmiyyətli enerji və nəqliyyat dəhlizi üzrə global layihələrdə iştirak - enerji və ərzaq təhlükəsizliyi baxımından özünü təmin etmə səviyyəsinin qənaətbəxş olması - dövlət borcunun, işsizlik səviyyəsinin və inflyasiyanın qənaətbəxş səviyyədə olması	Sektorlar və Regional - İnfrastruktur əksikliyi və köhnə texnologiya. - Neft və təbii qaz sektoruna indeksli bir iqtisadi sistem formalaşdırılması səbəbiylə digər sektorların diqqətdən kənarda qalması. - Maliyyə sektorunun və maliyyə bazarlarının lazımı səviyyədə inkişaf etməmiş olması. - Sektoral inhisarının mövcud olması. - Holland Sindromu təhlükəsi. - Regional inkişafda qeyri-bərabərlik. İqtisadi olmayan - Regionlar arası nəqliyyat problemi. - Zehniyyət dəyişikliyi. - Mütəxəssis qıtlığı və idarəetmədə müdaxilələrin çoxluğu - İsrar və bədxərclilik meyilləri - Bürokratik baryerlər - Strateji Yol Xəritələrinin qismən həyata keçirilməsi

	FÜRSƏTLƏR	TƏHDİDLƏR
X	İqtisadi	İqtisadi
A	- Sərbəst bazar iqtisadiyyatı sisteminə keçiddə region ölkələrinə görə daha irəlidə olması.	- Neft qiymətlərindəki dalğalanmalar.
R	- Post Sovet məkanındakı ölkələrə görə xarici investisiyanın həcminə görə qabaqcıl mövqeyi	- Neft qiymətlərinin azalması fonunda neftçilərlərinin azalması
I	- Dünya iqtisadi sisteminə sürətli şəkildə inteqrasiya.	- Neft sektoruna bağlılıq və neft hasilatının azalması
C	- Neft və təbii qaz ixrac edən ölkələr arasında yer alması.	- Son illərdəki devalvasiya sonrası iqtisadiyyatdakı dollarlaşma prosesi və manatın azalması
I	- İqtisadi və maliyyə sahəsində aparılan islahatlar	- Dünyadakı maliyyə böhranı və iqtisadi tənəzzüldən dolayı iqtisadiyyatdakı böyümənin yavaşlaması
	- Kölgə iqtisadiyyatına qarşı aparılan mübarizə	İqtisadi olmayan
	qlobal dəyər zəncirinə inteqrasiya, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi imkanları	- Dağlıq Qarabağ probleminin qismən davam etməsi və tarixi zəfərin ermənilər və dəstəkləyiciləri tərəfindən hələ də həzm edilməməsi və zaman zaman müəyyən
	prioritet sahələr üzrə inkişaf imkanlarının olması	təxribatların davam etməsi
	qeyri-rezident sahibkarlara əlverişli biznes mühitinin yaradılması	regiondakı geosiyasi gərginliyin artması
	dövlət mülkiyyətində rentabellik səviyyəsi aşağı olan sahibkarlıq subyektlərinin	investisiyaların istehsal sahələrindən daha çox infrastruktur layihələrə cəlb edilməsi
	özəlləşdirilməsində həm yerli, həm də xarici sahibkarların iştirakı üçün əlverişli şərait yaratmaqla, özəl investisiya qoyuluşlarının təşviq edilməsi	təbii ehtiyatların tükənməsi, yeni artım sahələrinin itkiləri kompensasiya etmə səviyyəsinin aşağı olması
	regiondakı geosiyasi gərginliyin artması	orta gəlir səviyyəsinə düşmək və ya daha aşağı gəlir qrupuna enmək
	fiskal yükün artması	- Covid 19 pandemiyasının əksər ölkələr kimi Azərbaycanda da iqtisadi təsirlərinin uzun müddət özünü göstərməsi.
	investisiyaların istehsal sahələrindən daha çox infrastruktur layihələrə cəlb edilməsi	- Sərhədanı və region (Suriya, Əfqanıstan və s.) ölkələrin vəziyyəti.
	təbii ehtiyatların tükənməsi, yeni artım sahələrinin itkiləri kompensasiya etmə səviyyəsinin aşağı olması	- Xəzərin status probleminin tam yekunlaşmaması.
	orta gəlir səviyyəsinə düşmək və ya daha aşağı gəlir qrupuna enmək	- Dəniz və okeanlara birbaşa çıxışının olmaması.
	məşğulluqda qeyri-dövlət sektorunun rolunun artması	
	İqtisadi olmayan	
	- Tarixi keçid və ticarət yolları üzərində olması.	
	- Stratejik mövqeyi.	
	- Coğrafi mövqeyi	
	- Sahibkarlığı və sahibkarları dəstəkləmək üçün yaradılan agentliklər.	
	MÜSBƏT	MƏNFİ

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Fərhad Rəhmanov, Elçin Süleymanov, Azərbaycan İQTISADIYYATI: Makroiqtisadi Analiz Ali Məktəblər Üçün Dərs Vəsaiti Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası Bakı-2021. Səh 383

https://www.researchgate.net/publication/365185158_Azrbaycan_Iqtisadiyyati_Makroiqtisadi_analiz

2. Aras O. N., Süleymanov E. (2010), “Azərbaycan iqtisadiyyatı”, Bakı: Şərq-Qərb. <http://ebooks.azlibnet.az/book-qUreBt0n.html>
“Azərbaycan” portalı. www.azerbaijan.az
3. Azərbaycanın statistik göstəriciləri.
4. V.Qasımlı “İqtisadi modernizasiya” Bakı-2014
5. <http://www.economy.gov.az/> - AR İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi
6. https://stat.gov.az/news/source/XT_PRESS_2023_02.pdf